

Pärlor på Gräsön

Hjälp oss att bevara öns unika kulturlandskap, stöd Gräsöfonden
PG: 619 68 76-4

www.grasoturism.se

www.roslagen.se

Cykla på Gräsö

Upplev Gräsö på öns egna villkor och ta del av den levande historia, som framträder så klart i det numera så unika kulturlandskapet. Lär känna ön per cykel, på hästryggen eller till fots, och du kommer snart att förstå och inse det höga kulturella värdet i denna skärgårdsbygd.

Cykelturer på Gräsö

För att underlätta för dig som vill utforska ön per cykel, har vi tagit fram några cykelguider som du kan ha glädje av. Här kan du välja allt ifrån den korta turen som du klarar på mindre än en halvtimme, till heldagsturen som tar dig till öns norra ände.

För att du inte skall köra fel rekommenderar vi dig att följa respektive tur i den ordning de är upplagda. Detta är speciellt viktigt när det gäller mellanturen.

För enkelhetens skull startar vi alla turer vid färjeläget på Gräsö. Välj den guide som du tycker passar dig själv bäst och lycka till!

1. Den korta turen

Turen tar dig på mindre än en halvtimme (c:a 4.5 km) genom öns allra äldsta odlingsbygd. Du passerar Österbyn och Västerbyn och kan göra en avstickare till järnåldersgravfältet vid Gräsö gård om du känner för det.

2. Mellanturen

Turen är knappt 20 km lång och tar ungefär 2.5-3 timmar om man cyklar i lagom tempo. Den tar dig utefter västra sidan på ön, upp förbi Klockarboda och därefter tvärs över ön genom skogen för att sedan föra dig tillbaka utefter östra sidan. Vägstandarden varierar mellan asfalt och skogsväg. På en kort sträcka får du leda cykeln. Cykelkärria blir knepigt i skogen, men barn i barnsadel bör gå bra.

3. Heldagsturen

Något för den konditionsstarke. Turen är på 40 km (t.o.r.) och tar dig till Örskärssundet vid öns norra ände och sedan tillbaka ned till färjeläget. Du kommer att passera flera av öns byar och kan göra avstickare till fiskelägena på öns norra del.

8. SÖDERBODA

När du kommer fram till Söderboda by fortsätter du vägen till vänster från landsvägen, då följer du den gamla byvägen. Efter c:a 200 m ser du till vänster ett rött hus med delad dörr, det är huvudbyggnaden vid hembygdsgården i Söderboda. Runt platsen för hembygdsgården finns ett flertal lämningar efter tidigare bebyggelse, t.ex. grunder efter backstugor, båtsmanstorp m.m. Söderboda undgick till största delen att splittras vid laga skiftet och därför ligger gårdarna ännu väl samlade. På Anders Matsgården finns café om du vill stanna till och även en utställningslokal.

När du är tillbaka på landsvägen tar du av norrut. Efter c:a 150 m kommer en skarp böj åt höger. Om du nu är intresserad av att se Söderboda fiskehamn, kör du av landsvägen mitt i kurvan och tar av nedför den smala grusvägen. Vägen ner till hamnen är drygt 1 km och när du har kommit fram kan du njuta av utsikten över havet utanför fiskebodarna. Här kan man under ljumma sommarkvällar få se solen mot sprakande himmelsfärger sänka sig ned bortom havets horisont.

9. NORRBODA

När du återvänt till landsvägen tar du till vänster, norrut, i kurvan.

Norrboda är jämgammal med Söderboda och med samma bakgrund. Dock splittrades Norrboda by vid laga skiftet på 1880-talet och flera gårdar kom att flyttas ut från byn.

När du är mitt inne i Norrboda kan du göra en avstickare till vänster ner till Norrboda västra fiskehamn där ännu en del av de äldre bodarna finns kvar. Eller så kan du fortsätta c:a 100 m och där svänga till höger för att ta dig ned till den östra fiskehamnen, Skoga hamn. När vägen efter en stund delar sig, håller du till höger.

10. ÖRSKÄRSSUNDET

Från Norrboda har du närmare 4 km fram till Örskärssundet, den nordligaste utposten på Gräsöns fastland. Utefter slingrande vägar och backar som formats efter skärgårdsnaturen tar du dig fram till Örskärssundet. (Vägen på ön byggdes under 1890-talet, tidigare var det sjövägen som gällde.)

Vid Örskärssundet finns ännu ett ålderdomligt fiskeläge med typisk gräsöprägel. Trakterna runt Örskär, ön på andra sidan sundet, är vida känt för alla de fartygshaverier som utspelats i dessa farvatten. Om en av de lokala olyckorna kan du läsa på minnesstenen vid hamnen innan du återvänder till utgångspunkten.

4. DJURSTENS FYRPLATS

Hit kan du göra en avstickare på c:a 800 m för att se en av de få fyrplatser utefter den svenska kusten man kan nå med cykel. Djursten har varit fyrplats sedan 1700-talet och utgör ännu en väl samlad helhet med sina olika byggnader som präglar livet på en fyrplats. Här kan du ta en paus med milsvid utsikt över Öregrundsgrepen. Vid besök på Djurstens fyrplats iakttag hänsyn till privatbostäderna och parkera på besöksparkeringen

5. KLOCKARBODA

Ytterligare en av öns byar med en mycket gammal historia bakom sig. Den finns dokumenterad tillbaka till 15–1600-talet. Här finns ännu kvar ett litet skärgårdsjordbruk. Med lite tur får du se hönsen sprätta på dyngstacken. Här finns också hamlade askar, eller tullade som man säger på norra delen av ön. Lövfoder var förr ett viktigt tillskott åt djuren på vintern. Runt Klockarboda kan man se hur skärgårdens kulturlandskap ser ut när dess ängs- och hagmarker ännu betas. I den tvära högerkurvan i byn ligger en f.d. NTO-lokal där ”Templet 319, Framtidshoppet, Gräsön” huserade när seklet var ungt och en våg av kristen nykterhetsrörelse drog över ön. Idag är den fritidsbostad som så många andra.

6. STORSAND

C:a 1 km efter Klockarboda, på vägens vänstra sida, ligger viken Storsand där man förr hade en lastplats för ved och kol. Nu finns här i stället en fin liten badvik med sand, klippor och ett timrat rastbord som vi varmt rekommenderar den som vill ta ett svalkande bad i Öregrundsgrepen.

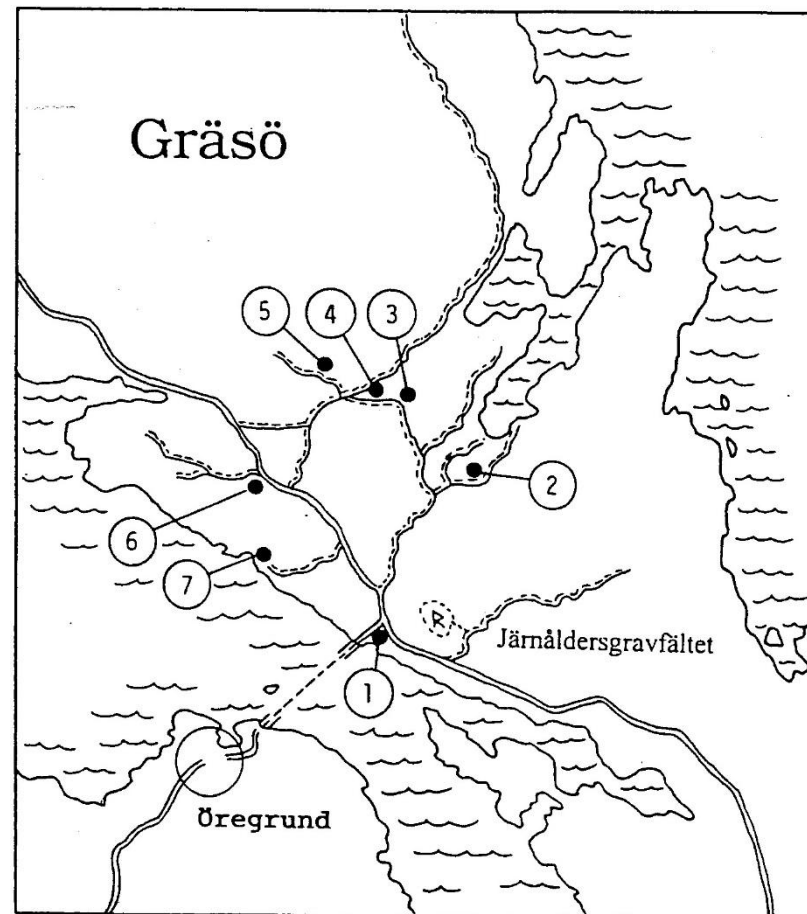
7. MÖRTARÖ

När du kommit ned för backen till Mörtarövikens befinner du dig vid den norra gränsen av det forna Gräsön. Här gick tidigare ett sund tvärs över ön och allt som låg norr om sundet hette Wiggan medan allt som låg söder om, var det egentliga Gräsön.

När Wiggan befolkades är ännu höljt i dunkel, men det mest troliga är att den ursprungligen fungerade som säsongsfiskeplats redan under 12–1300-talet. I slutet av 1400-talet har dock en bofast befolkning etablerat sig här. I de gamla medeltidshandlingarna kan man hitta namn som t.ex. *Lares Olsson i Wigga* (1490), vilken var nämndeman vid Frösåkerstinget.

Cykla på Gräsö

Den korta turen

Cykla på Gräsö, den korta turen

1. KYRKAN

Gräsö kyrka uppfördes 1695-97 i timmer.

Kyrkan vandaliserades kraftigt när ryssarna använde den som stall vid sina härjningar på ön orosåret 1719. Exteriört har den i stort sett bevarat sitt 1600-talsutseende, men interiören har genom seklen genomgått en mängd förändringar om vilka det står att läsa på en minnestavla inne i kyrkan. Stanna gärna till, den lilla skärgårdskyrkan är väl värd ett besök.

2. ÖSTERBYN

När du passerat ICA-Sjöboden och kommit fram till den första vänsterkurvan, tar du av ner till höger och kommer efter en stund fram till Österbyn. Efter c:a 1 km är du framme vid byn.

Österbyn är en av öns allra äldsta byar. Den bildades sannolikt genom utflyttningar från Gräsö by (nuv. Gräsö gård+Västerbyn) redan under 12-1300-talet när havet sträckte sig upp mot den nuvarande byn. I de gamla medeltidshandlingarna från 1400-talet kan man finna namn som *Inguast i Osterby i Gräsö* (1420) och *Gudwast i Gräsö i Österbynom, tolvman i Byrstils socken* (1432).

År 1554 redovisas 8 skattehemman i Österbyn.

Byn präglas av det gamla skärgårdslandskapets kärva möjligheter till utnyttjande. Här trängs de allra äldsta åkrarna med betesmarkerna mellan granithällar och stenblock, samtidigt som landhöjningen och utdikning av blötmarker genom åren skapat större ångar, åkrar och gården i de mer låglänta partierna av byn.

Cykla på Gräsö, heldags turen

1. KYRKAN

Gräsö kyrka uppfördes 1695-97 i timmer.

Kyrkan vandaliserades kraftigt när ryssarna använde den som stall vid sina härjningar på ön orosåret 1719. Exteriört har den i stort sett bevarat sitt 1600-talsutseende, men interiören har genom seklen genomgått en mängd förändringar om vilka det står att läsa på en minnestavla inne i kyrkan. Stanna gärna till, den lilla skärgårdskyrkan är väl värd ett besök.

2. VÄSTERBYN

Västerbyn bildades sannolikt i mitten av 1500-talet i samband med Gustaf Vasas tvångsinköp av Gräsö by, vilken genom köpet kom att delas upp i Gräsö kungsgård och Västerbyn. Under 1700-talet fanns här såväl gästgiveri som prästgård. Den gamla prästgården brann ned 1862, och den som byggdes upp året därpå är numera privatbostad.

3. LÅNGVIKEN

Vid Långviken låg förr Västerbyns båtsmanstorp, skogvaktarbostället Örnstorp och Långvikstorp. Det sistnämnde, beläget i sluttningen öster om landsvägen, var ett av de många dagsverkstorpen under Gräsö gård och har liksom det f.d. båtsmanstorp. anor tillbaka till 1600-talet.

De flesta av Gräsö gårds 20-tal torpställen friköptes i slutet av 1920-talet och är idag privata bostäder, som det f.d. Långvikstorp, eller fritidsställen för öns sommargäster.

3. SVINKTORP Fortsätt vidare på den asfalterade vägen vidare norrut längs den slingrande byvägen. Snart passerar du en levande lantgård och därifrån ser du längre fram en rödmålad parstuga uppe på en höjd. Det är Svinktorpet, sedan 1600-talet torpställe under Gräsö gård, nu fritidsbostad. Tidigare tillbringade författaren Jan Fridegård sina somrar här. Man kan ännu se torpets gamla jordkällare nere i sluttningen.

4. KRANGELBODA

När du passerat Svinktorp ser du från backkrönet ner till höger. Där ligger Krangelboda, som också det sedan 1600-talet varit torp under Gräsö gård. I dag är det en privatbostad för åretruntbruk.

5. NÖTSVEDEN

Ännu en gård skimtar på höger sida med en mycket lång historia bakom sig. Den låg länge öde efter ryssarnas härjningar 1719, men kom med tiden att bli ett av de större jordbruken på ön.

Det flacka landskapet visar på de odlingsarealer som frilagts genom landhöjningen. Under vikingatiden var detta en av de platser där ön var avskuren genom breda vattendrag. Än i dag kan man hitta skal av snäckor och blåmusslor inbäddade i dikesgruset vid fotbollsplanen.

6. VÄSTERBYN

Västerbyn bildades sannolikt i mitten av 1500-talet i samband med Gustaf Vasas tvångsinköp av Gräsö by, vilken genom köpet kom att delas upp i Gräsö kungsgård och Västerbyn. Under 1700-talet fanns här såväl gästgiveri som prästgård. Den gamla prästgården brann ned 1862, och den som byggdes upp året därpå är numera privatbostad.

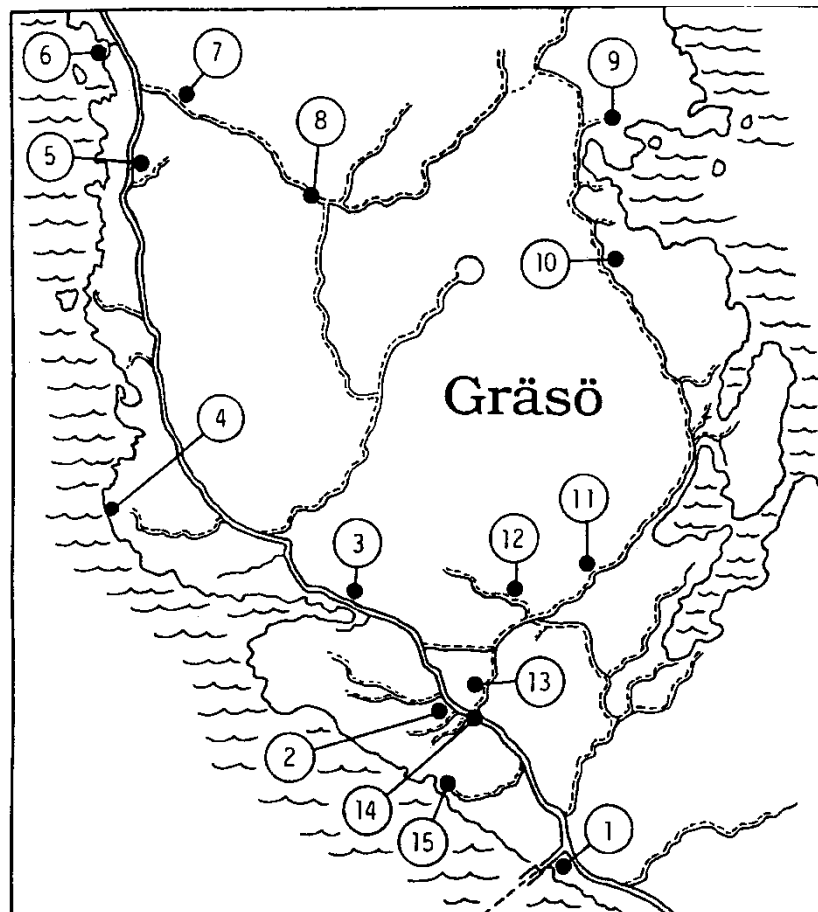
7. GRÄSÖBADEN

På vägen passerar du en skylt med rubriken ”Västerbystigen”. Det är startpunkten för en kulturstig genom byns äldre odlingslandskap som vi rekommenderar dig att prova.

Vid Gräsöbaden kan du ta dig ett svalkande dopp i Öregrundsgrepen, eller äta en måltid på restaurang Doppingen innan cyklar tillbaka till utgångspunkten.

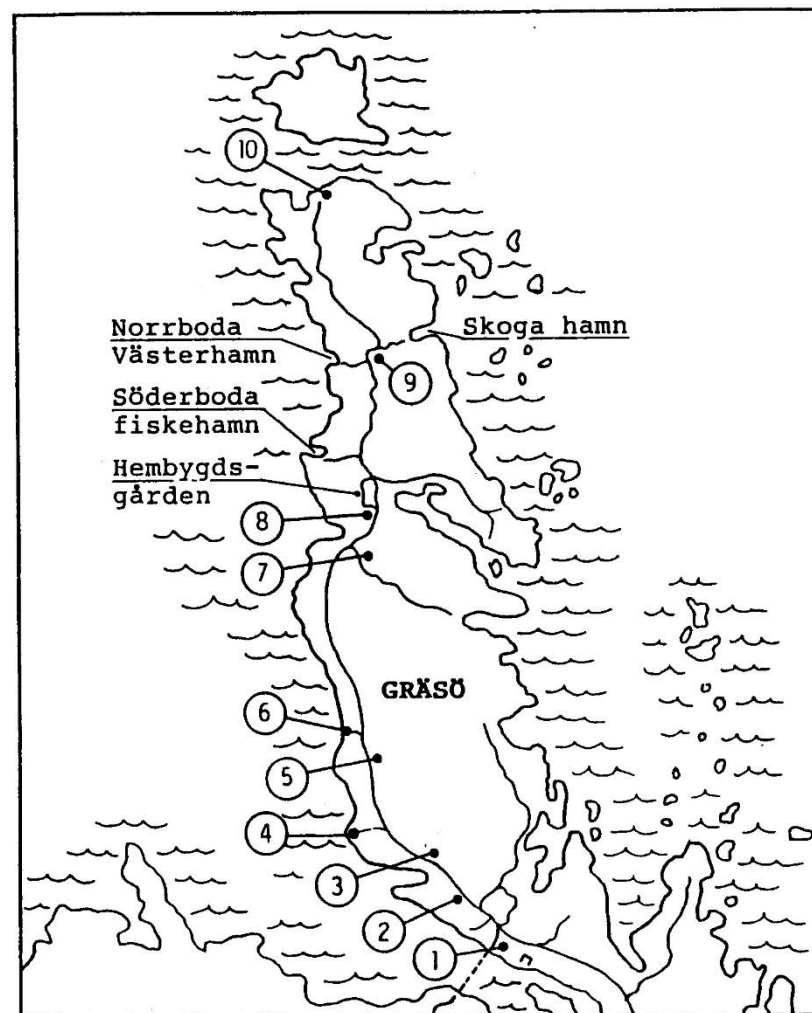
Cykla på Gräsö

Mellanturen

Cykla på Gräsö

Heldagsturen

12. NÖTSVEDEN

Ännu en gård med en mycket lång historia bakom sig. Den låg länge öde efter ryssarnas härjningar 1719, men kom med tiden att bli ett av de större jordbruken på ön.

Det flacka landskapet visar på de odlingsarealer som frilagts genom landhöjningen. Under vikingatiden var detta en av de platser där ön var avskuren genom breda vattendrag. Än i dag kan man hitta skal av snäckor och blåmusslor inbäddade i dikesgruset vid fotbollsplanen.

13. AGNARVET

På andra sidan ängen på höger sida låg öns sista fattigstuga (1920-1933). Här bodde tidigare ett av öns original, Back-Lasse. Han var en s.k. ”klok gubbe”, eller i myndigheternas ögon kvacksalvare, som hade sitt eget plåster vilket botade de flesta krämpor. Han odlade en stor mängd rara örter vid sin backstuga av vilka en del ännu finns kvar.

14. ÅTER VID LANDSVÄGEN

När du har kommit fram till landsvägen igen så har du på din cykeltur rundat en stor del av öns allra äldsta parti. Denna del hade för drygt 2000 år sedan stigit upp ur havet och bildat en sammanhängande ö, c:a 7 km lång, med en vidsträckt skärgård runt omkring sig.

15. GRÄSÖBADEN

På vägen passerar du en skylt med rubriken ”Västerbystigen”. Det är startpunkten för en kulturstig genom byns äldre odlingslandskap som vi rekommenderar dig att prova. Vid Gräsöbaden kan du ta dig ett svalkande dopp i Öregrundsgrepen, eller äta en måltid på restaurang Doppingen innan cyklar tillbaka till utgångspunkten.

Cykelguide, mellanturen.

1. KYRKAN

Gräsö kyrka uppfördes 1695-97 i timmer.

Kyrkan vandaliserades kraftigt när ryssarna använde den som stall vid sina härjningar på ön orosåret 1719. Exteriört har den i stort sett bevarat sitt 1600-talsutseende, men interiören har genom seklen genomgått en mängd förändringar om vilka det står att läsa på en minnestavla inne i kyrkan. Stanna gärna till, den lilla skärgårdskyrkan är väl värd ett besök.

2. VÄSTERBYN

Västerbyn bildades sannolikt i mitten av 1500-talet i samband med Gustaf Vasas tvångsinköp av Gräsö by, vilken genom köpet kom att delas upp i Gräsö kungsgård och Västerbyn. Under 1700-talet fanns här såväl gästgiveri som prästgård. Den gamla prästgården brann ned 1862, och den som byggdes upp året därpå är numera privatbostad.

3. LÅNGVIKEN

Vid Långviken låg förr Västerbyns båtsmanstorp, skogvaktarbostället Örnstorp och Långvikstorpet. Det sistnämnde, beläget i sluttningen öster om landsvägen, var ett av de många dagsverkstorpen under Gräsö gård och har liksom det f.d. båtsmanstorpet anor tillbaka till 1600-talet. De flesta av Gräsö gårds 20-tal torpställen friköptes i slutet av 1920-talet och är idag privata bostäder, som det f.d. Långvikstorpet, eller fritidsställen för öns sommargäster.

4. DJURSTENS FYRPLATS

Hit kan du göra en avstickare på c:a 800 m för att se en av de få fyrplatser utefter den svenska kusten man kan nå med cykel. Djursten har varit fyrplats sedan 1700-talet och utgör ännu en väl samlad helhet med sina olika byggnader som präglar livet på en fyrplats. Här kan du ta en paus med milsvid utsikt över Öregrundsgrepen. Vid besök på Djurstens fyrplats iakttag hänsyn till privatbostäderna och parkera på besöksparkeringen

5. KLOCKARBODA

Ytterligare en av öns byar med en mycket gammal historia bakom sig. Den finns dokumenterad tillbaka till 1500-1600-talet. Här finns ännu kvar ett litet skärgårdsjordbruk. Med lite tur får du se hönsen sprätta på dyngstacken. Här finns också hamlade askar, eller tullade som man säger på norra delen av ön. Lövfoder var förr ett viktigt tillskott åt djuren på vintern. Runt Klockarboda kan man se hur skärgårdens kulturlandskap ser ut när dess ängs- och hagmarker ännu betas. I den tvära högerkurvan i byn ligger en f.d. NTO-lokal där ”Templet 319, Framtidshoppet, Gräsön” huserade när seklet var ungt och en våg av kristen nykterhetsrörelse drog över ön. Idag är den fritidsbostad som så många andra.

6. STORSAND

C:a 1 km efter Klockarboda, på vägens vänstra sida, ligger viken Storsand där man förr hade en lastplats för ved och kol. Nu finns här i stället en fin liten badvik med sand, klippor och ett timrat rastbord som vi varmt rekommenderar den som vill ta ett svalkande bad i Öregrundsgrepen.

7. BAKLÄ

Cykla nu tillbaka några hundra meter utefter landsvägen och sväng in till vänster när du kommer till Baklä. Här inne ligger ett av flera gamla kolar- och skogshuggarboställen på ön. Kolet forslades över isen till Forsmarks bruk för att användas vid järnberedningen.

8. PÅ VÄG GENOM SKOGEN

Här uppe i skogen bör du passa på att njuta av naturen omkring dig. Kanske kan du hitta några smultron, som i riklig mängd brukar växa utefter vägen.

De stora bestånden av ormbunkar som växer här är Örnbräken. Här inne i skogen lär också enligt sägnen ett vikingaskepp ligga dolt i en mosse. Snart kommer du fram till en bom över vägen och därefter till ett upplag för grus och sten. Några hundra meter därefter delar sig den gamla skogsvägen. Här fortsätter du rakt fram utan att ta till vänster. Du skall inte heller svänga in på nyanlagda skogsväg som strax därefter dyker upp på höger sida, utan fortsätta på den inslagna vägen. (Om du nu inte har bråttom tillbaka, då kan detta vara en genväg tillbaka till landsvägen.)

Efter c:a 2,5 km skall du vika in i skogen på stigen till höger. Nu är det nog säkrast att leda cykeln.

Den lilla skogsstigen är en del av den c:a 4 km långa skolstig som barnen i Kallboda förr fick vandra vinter som sommar för att ta sig till sin skola i Klockarboda.

Snart är du framme vid en väg och där tar du av till höger.

9. KALLBODA

Om allt har gått väl över skogen har du nu kommit fram till Kallboda. På vänster sida av vägen vid högerkurvan ligger ytterligare en av de gamla gårdar på ön som Gustaf Vasa i mitten av 1500-talet löste in för att införliva med sina övriga egendomar. Den är idag privatägd.

10. KALLVIK

Ännu ett av de gamla kolar- och skogshuggarställena som omvandlats för fritidsbruk.

I sänkan, c:a 150 m efter husen ser du gamla tullade björkar och askar.

11. LUGNET

Ytterligare ett exempel på hur de gamla kolarboställena såg ut. Observera den gamla välskötta stenkällaren.